

UNIDADE 2

Momentos especiais

**Nesta unidade imos falar de recordos importantes.
Para iso, imos aprender:**

- ♦ a falar dunha acción en proceso (copretérito) ♦ a presentar as accións como un proceso rematado (pretérito) ♦ a coordinar oracións ♦ algunhas conxuncións coordinantes ♦ o xénero das palabras e a formación do feminino
- ♦ os signos de puntuación

1. UN DÍA NA HISTORIA

A. Vas oír tres persoas que nos contan un momento da historia que lembran con moita intensidade. De que día fala cada unha? Márcao.

B. Agora, volve escoitar os tres testemuños e completa o cadro.

	Con quen estaba?	Onde estaba?	Que estaba a facer?	Que pasou?
1				
2				
3				

C. E ti? Lembras algún momento moi especial? Explicállelo aos teus compañeiros.

- Si, eu lembro o mundial do 86 que gañou Arxentina. Eu vino cuns primos arxentinos que estaban por aquí e foi todo unha festa.

2. HISTORIAS DE BALBINO

Xosé Neira Vilas, escritor exiliado en Cuba, converteu as memorias do neno Balbino nun dos meirandes éxitos da literatura galega. En que momento da historia de Galicia cres que se sitúa o seguinte fragmento de *Memorias dun neno labrego*?

Hai moitos meses que meu irmán Miguel marchou para América. Inda me lembro de cando se despediu de nós. Miña nai, a tía Carme e a madriña choraban. Meu pai estaba serio coma un pote. Nin bágoas nin risadas; os homes son homes. O padriño non quixo ir. A Celia, que está servindo en Loxo, mandámoslle recado pero non a deixaron os señores.

Eu estaba no medio de todos. Ninguén facía caso de min. Bulían a darlle consellos ó viaxeiro mentres non chegaba o coche de liña. Miguel dicía a todo que si, con cara de “tanto me ten”. Collínlle unha man, e púxenme a contarlle os dedos para un lado e para o outro, dende o gordo ó meniño. Non dei chíro pero gustábame que Miguel marchase. Despois contaríame moitas cousas. E eu dirías na escola. Como non me atendía turrei por el para unha beira. Anagouse e díxenlle ó pé da orella: “Eu quero que te vaias. Mándame unha carta dende América e cóntame historias dalá”. Sorriu, púxome unha man na cabeza e esgarabelloume no pelo. Sentín coma un proído de sarabullo no corpo todo.

Escoitamos a buguina do “Modelo”. Viña a todo meter, cun eito de caixóns e cestos derriba. Miña nai e mais a madriña dábanlle bicos e apertas a Miguel, seguían choromicando. Meu pai ergueu a maleta ata onde estaba o revisor. Unha maleta noviña, feita polo carpinteiro de Quintela. Despois apertou contra si un instante a meu irmán. Antes de meterse no coche, Miguel colleume polo pescozo, deume un bico na cara, e cun “abur, Balbino” fuxiu coma un lóstrego. Eu quedei feito un papón. Non souben dicir nin facer nada. Arrincou ó xeitiño o “Modelo”. Miguel axexaba para nós mentres abaneaba un pano da man.

Algúns fitos na historia de Galicia.

- 831.** Descubrimento do sepulcro do Apóstolo. Comezan as peregrinacións polo Camiño de Santiago.
- 1431.** Guerra Irmandiña. Levantamento campesiño contra os abusos dos señores.
- 1528.** Dominio da monarquía castelá sobre a nobreza galega.
- 1495** Creación da Universidade de Santiago de Compostela.
- 1809.** Batalla de Ponte Sampaio contra a invasión francesa.
- 1861.** Rexurdimento literario cos Xogos Florais da Coruña e a publicación de *Cantares Gallegos* de Rosalía de Castro.
- 1900.** Consolidación e incremento dos fluxos migratorios cara a América ata mediados dos anos 50.
- 1916.** Creación das Irmandades da Fala, movemento galeguista de reivindicación da lingua e dunha maior autonomía política para Galicia.
- 1931.** Proclamación da II República.
- 1936.** Aprobación do primeiro Estatuto de autonomía de Galicia.
- 1936-1939.** Guerra Civil española que dá paso á ditadura franquista ata o ano 1975.
- 1978.** Aprobación da Constitución española.
- 1981.** Aprobación do Estatuto de autonomía de Galicia. Nese mesmo ano teñen lugar as primeiras eleccións ao Parlamento galego. Xerardo Fernández Albor é o primeiro presidente da Comunidade Autónoma galega.

3. CANDO VOLVÍA Á CASA...

A. Observa estas viñetas. Que diferenza na información achega cada unha das formas verbais que van en grosa.

Cando **saía** do autobús, caeume a carteira. Cando **saín** no autobús, caeume a carteira.

Cando queremos describir unha situación en proceso, empregamos o Para presentar un feito como un proceso completamente rematado, usamos o

B. Subliña a forma verbal máis axeitada segundo a interpretación que se dá entre parénteses. Compara as túas respostas coas dun compañeiro e aclare as dúbidas co profesor.

Onte cando **volvía/volvín** á casa atopei a Álex. (Álex estaba na rúa.)

Cando **chegaban/chegaron** ao hospital, naceu a nena. (A nena naceu no hospital.)

Cando os secuestradores **fuxían/fuxiron**, chegou a policía. (A policía aínda puido alcanzalos.)

Cando lago **baixaba/baixou** as escadas, achou un chaveiro. (O chaveiro estaba ao pé da escada.)

Cando **atravesaba/atrasei** a rúa, lembrei que non tiña cartos. (Estaba no medio da rúa.)

4. MASCULINO OU FEMININO?

A. Observa as palabras subliñadas. Sabes cal é o xénero de cada unha? Coméntao cun compañeiro. Lembra que hai outros elementos nas frases que vos poden axudar.

1. Encántame a cor do ceo nas postas do sol.
2. O meu curmán marchou á capital en busca de traballo.
3. Fálache un hache nesta palabra.
4. Necesitamos legumes cocidos para facer o puré.
5. Hai un novo museo de arte contemporánea na cidade.
6. Que fermosa paisaxe se ve dende esta ventá!
7. Algúns dos participantes deste concurso son marroquís.
8. Leite? Só o tomo con café, nunca só.
9. Pois aquel rapaz é un pianista moi coñecido.
10. Cando a coñecín, eramos estudantes de primaria.

B. No teu caderno, fai un cadro como o seguinte e coloca as palabras subliñadas na columna correspondente. Logo, engade polo menos un exemplo máis de cada caso.

masculino	feminino	masculino ou feminino

5. QUE FOI DELES?

A. Ánxela contéstalle unha mensaxe a un ex-mozo. Repara en que, segundo puntuemos o texto, a información pode cambiar. É moi diferente o resultado? Como pode ser a futura relación de Ánxela e Xoán en cada caso?

Querido Xoán:

Pregúntasme pola miña vida. Cambiei moito, non son a mesma. Vivo en Viveiro; xa non teño casa en Xove. A miña vida mudou moito ultimamente: traballo, viaxei moito e tiven un fillo. Non podo pedir máis, non é certo? E ti? Lémbrome de ti. A miúdo? Non. Non quero pensar en como sería a vida contigo. Polo tanto, son feliz. De ningún xeito quero seguir escribíndome contigo. Casei con Emilio: o teu gran rival.
Unha aperta.
Ánxela

Querido Xoán:

Pregúntasme pola miña vida. Cambiei moito? Non, son a mesma. Vivo en Viveiro? Xa non! Teño casa en Xove. A miña vida mudou moito ultimamente? Traballo? Viaxei moito? E tiven un fillo? Non. Podo pedir máis, non é certo? E ti? Lémbrome de ti a miúdo. Non, non quero pensar en como sería a vida contigo! Polo tanto, son feliz? De ningún xeito. Quero seguir escribíndome contigo... Casei con Emilio, o teu gran rival!
Unha aperta.
Ánxela

B. Agora, discute co teu compañeiro para que serven os diferentes signos de puntuación que aparecen no texto.

• *Eu creo que os puntos suspensivos...*

6. E, PERO, OU...

A. Le as seguintes frases. As palabras en grosa son conxuncións que serven para unir frases ou oracións. Entendes o seu significado? Discúteo co teu compañeiro.

Vivías coa túa familia **ou** tiñas casa propia?

Cando era novo, traballaba de día **e** estudaba pola noite.

Esforzouse moito, **pero** non aprobou os exames.

Non fixo o servizo militar **nin** foi á universidade.

Ora quería vivir no campo, **ora** prefería quedar na cidade. Está sempre na casa sen facer nada, **é dicir**, é un vago.

B. Agora, relaciona os elementos das dúas columnas coa conxunción máis axeitada en cada caso.

1. Queres unha cervexa	a. os recibe na casa.
2. di que está ben coa moza,	b. merquei comida para todos.
3. Fun ao supermercado	c. non se relaciona moito coa xente.
4. Non sae cos seus amigos	d. non lle deron o traballo.
5. É un tipo moi solitario,	e. prefires un refresco?
6. Ten moita experiencia,	f. ora quere deixala.

Falar de feitos pasados: pretérito e copretérito

Para describir situacións ou falar dun feito en proceso nun determinado momento do pasado, empregamos o copretérito.

- Cando **saía** da casa, chegou o carteiro. (= o carteiro chegou e eu aínda estaba na casa)

Para falar de feitos pasados, presentando o proceso como xa rematado, empregamos o pretérito.

- Cando **saín** da casa, chegou o carteiro. (= o carteiro chegou e eu xa non estaba na casa)

Emprego dos signos de puntuación

Punto (.): representa unha pausa longa que indica o final ou o sentido completo dun enunciado. Escríbese tamén nas abreviaturas (**Sr., etc., D.**) e nos números para separar as unidades de mil e de millón (**1758, 235.729, 8.123.460**).

- Eran as tres do mediodía e todos chegaban para o xantar.

Coma (,): indica unha pausa breve no enunciado e permite separar ou enumerar varios elementos no interior dunha frase.

- Inés, a miña veciña, conseguiu o traballo que quería.
- Tiñamos tres cans, un gato, un coello e dous paxariños.

Punto e coma (;): marca unha pausa maior ca a da coma, pero inferior á do punto. Emprégase máis frecuentemente para separar expresións que xa teñen comas ou oracións que se relacionan por un sentido lóxico.

- O libro era meu; o dicionario, de Pedro; e a carpeta, de Xurxo.
- Esta casa vale máis de cen millóns; non podemos mercala.

Dous puntos (:): xeralmente separan dúas partes dunha oración e serven para introducir unha explicación, causa, consecuencia, enumeración, cita textual e tamén aparecen nos encabezamentos de cartas.

- Hoxe cae un pedrazo horrible: ceamos todos na casa.
- Atopou o que tanto buscaba: a foto da moza e o seu reloxo.

Puntos suspensivos (...): empréganse cando se interrompe unha enumeración ou un enunciado. Tamén pode indicar dúbida, vacilación, temor ou sorpresa.

- Trouxeron a merenda dos nenos: galletas, froita, leite...
- E cando saíu o asasino ao escenario... apagouse a luz.

Interrogación (?): colócase ao final dunha pregunta.

- Canto levas vivindo neste barrio?

Exclamación (!): colócase ao final dunha frase coa que se quere chamar a atención, mostrar sorpresa, dor ou entusiasmo e dar ordes.

- Ponte quieto, por favor!
- Que ben falas o galego!

O xénero das palabras

En galego só hai dous xéneros: masculino e feminino. En xeral, son masculinos os substantivos rematados en **-o** e femininos os rematados en **-a**, pero hai excepcións: **o fantasma, a moto, o diadema, a tribo** etc.

Os substantivos e adxectivos que rematan en **-ista** ou **-e** teñen a mesma forma para o masculino e o feminino: **dentista, alegre, optimista** etc. Os adxectivos que rematan en **-z** tamén

teñen a mesma forma para os dous xéneros: **feliz, capaz** etc. Os substantivos rematados en **-axe, -ción/-cción/-sión/-zón/-ión, -ez/-eza, -idade/-edade, -ura/-dura/-tura** e **-uxe** son femininos: **a viaxe, a doazón, a pureza, a facilidade, a brancura, a lanuxe...**, pero **o paxe, o traxe e o garaxe**.

Polo xeral, fórmase o feminino dos substantivos e adxectivos cambiando o **-o** final por **-a** ou engadíndolles **-a** ás terminacións **-r, -ín, -z** (só para os substantivos) e vogal tónica: **alto-alta, pintor-pintora, bailarín-bailarina, rapaz-rapaza, nu-núa** etc.

Os substantivos e adxectivos rematados en **-án** forman o feminino en **-á** (**irmán/irmá, cidadán/cidadá**); ou en **-ana** (**folgazán/folgazana, papán/papana** etc.). Os rematados en **-és**, fano en **-esa**: **fregués/freguesa, vigués/viguesa**; agás **cortés**, que é invariable.

Dos substantivos rematados en **-ón**, algúns fan o feminino en **-oa**, pero tamén poden presentar outras formas: **león/leoa, ladrón/ladra** etc.; e algúns substantivos e adxectivos fano en **-ona**: **chorón/chorona, pasmón/pasmona** etc.

Os adxectivos xentilicios rematados en vogal tónica presentan a mesma forma para o masculino e o feminino:

o/a marroquí, somalí, israelí, hindú etc.

Hai palabras que presentan formas de feminino moi peculiares: **heroe/heroína, tsar/tsarina, sacerdote/sacerdotisa, profeta/profetisa, poeta/poetisa, xudeu/xudía, rei/raíña, galo/galiña, príncipe/princesa, abade/abadesa, barón/baronesa, actor/actriz, emperador/emperatriz...**

Coordinar oracións

Dúas ou máis oracións independentes poden unirse por medio de conxuncións coordinantes, formando un único enunciado.

- Cheguei do traballo **e** preparei a cea para todos.
(= Cheguei do traballo. Preparei a cea para todos.)
- Vivimos na costa, **pero** non imos moito á praia.
(= Vivimos na costa. Non imos moito á praia.)

As oracións coordinadas poden ser dos seguintes tipos:

Copulativas (e, e mais, nin): empréganse para sumar ou engadir segmentos de información.

- Ana brincaba no parque **e** María xogaba ao balón.
- Limpou a casa, fixo a compra **e mais** preparou a comida.
- Non comeu **nin** bebeu nada.

Adversativas (pero, mais, porén): introducen unha idea que contrasta con outra anterior, restrinxindo ou negando o seu significado.

- Celso cáeme ben, **pero** non o vou invitar á miña festa.
- Traballa moito, **mais** nunca ten un peso.
- Estudou Maxisterio, **porén** nunca o exerceu.

Disxuntivas (ou): expresan opcións entre as que se marca unha alternativa.

- Imos ao cine **ou** vemos un filme na casa?

Distributivas (ora... ora, ben... ben): expoñen accións alternativas, pero que non se exclúen.

- Ora fala ben das amigas, **ora** non as quere ver.

Explicativas (é dicir, ou sexa, isto é): explican ou aclaran o significado da primeira proposición.

- Din que é un forasteiro, **ou sexa**, que non é de aquí.

7. LENDAS URBANAS

A. Todos coñecemos historias increíbles ou estrañas: lendas urbanas. Aquí tes dúas bastante curiosas. Cres que son verdadeiras? Coméntao co teu compañeiro.

1 Nunha vila da miña provincia houbo un incendio forestal o verán pasado. Para loitar contra o lume mobilizáronse todos os medios de urxencia: máis de cen voluntarios, corenta bombeiros profesionais, cinco helicópteros e un hidroavión. Tardaron catro días en controlar o lume e dous máis en apagalo. Despois, un equipo de técnicos foi ao lugar para avaliar os danos. Ata aquí todo normal, pero a sorpresa chegou cando os técnicos atoparon no medio do monte o cadáver dun mergullador. A única explicación que se lles ocorreu foi que o hidroavión, ao coller auga no mar, absorbeu o home. O caso nunca chegou a aclararse completamente.

2 Cando o home chegou a uns dous quilómetros da vila, atopou un control policial e fixéro no parar. Nese intre, produciuse un accidente a uns 300 metros daquel lugar e os gardas foron cara a alí. Aproveitando o momento, o

condutor fuxiu, chegou á súa casa e meteu o coche no garaxe. Unhas dúas horas máis tarde, a policía presentouse na súa casa. O condutor negou os feitos. “Estiven toda a noite na casa”, dixo, pero os gardas preguntáronlle polo seu coche. “Onde garda o seu coche, señor?”. Levounos ata o garaxe e, cando o abriron, aparece o coche patrulla da Garda Civil. Seica cando fuxiu, confundiu o coche dos gardas co seu propio.

B. Nestes relatos nárranse os feitos, pero faltan descrições e informacións sobre as circunstancias. Coloca cada unha das seguintes no lugar que mellor lles acaia.

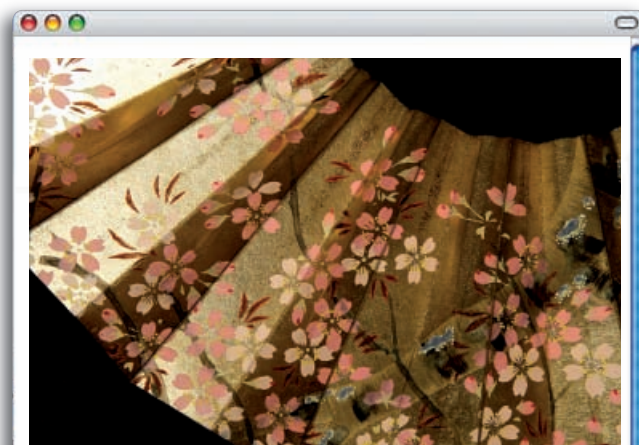
- ① ... cando o condutor estaba durmindo
- ② ... aínda tiña as luces acesas
- ③ ... que estaban dispoñibles
- ④ ... unha vez próximo á vila o home ía en coche cara á súa casa. Estaba algo bebido e conducía moi a présa
- ⑤ ... estaba tan nervioso que
- ⑥ ... que estaba practicando pesca submarina

- ⑦ ... ningún podía crer o que estaban vendo, xa que a praia estaba a case 60 quilómetros
- ⑧ ... os gardas civís estaban pedindo a documentación e

C. Coñeces algunha outra historia curiosa? Céntallela aos teus compañeiros.

8. QUE APURO LEVEI!

A. Nesta web algunhas persoas que visitan Galicia contan experiencias incómodas ou embarazosas durante a súa viaxe. Wataru, un rapaz xaponés, cóntanos a súa historia.

Souvenir xaponés

Este verán pasoume unha cousa terrible que me deu moita vergoña. Era a segunda vez que visitaba Galicia e quedei cuns amigos galegos que me convidaron á festa na casa dos seus pais, nunha aldea galega que se chama Zacande. Non era a primeira vez que os visitaba, xa o verán anterior fun á mesma casa comer e leveille un presente á nai dos meus amigos, que é algo que normalmente fago cando vou de viaxe: compro regalos para todas as persoas que coñezo ou podo coñecer e trato de levar algo típico do meu país, Xapón. Pois o caso é que, de novo, este verán comprei unha chea de *souvenirs* para levar de presente e cando lle dei o agasallo á nai dos meus amigos, miroume cunha cara un pouco rara e levoume ao salón dicindo: “vouno poñer ao lado do que me regalaches o ano pasado”. O peor é que sen decatarme leveille o mesmo regalo os dous anos: un típico abano xaponés.

B. Vas escoitar varias persoas que empezan a contar unha anécdota. Como cres que acaban?

C. Agora escoita e comproba.

9. TITULARES DE XORNAL

En parellas, tendes que completar os titulares das novas, unindo os numerais (1-6) coas letras (a-f). Despois, tendes que escoller un dos titulares e escribir a nova correspondente.

1. Deteñen o ladrón dunha xoiería
 2. Chega á base espacial de Marte
 3. Dúas vacas escapan do camiión que as transportaba ao matadoiro
 4. Un can abandonado recorre unha distancia de 50 quilómetros
 5. O concello de Castoriz concédelle a insignia de ouro da vila
 6. Unha anciá galega gaña o primeiro premio nacional de blogues.
- a. No seu, relata as súas experiencias e dá consellos a quen llos pida.
 - b. porque na fuxida perdeu o DNI.
 - c. a un veciño que conseguiu deter uns ladróns que ían roubar á igrexa.
 - d. ata chegar á súa casa e, cando se reencontra co dono, mórdeo.
 - e. e emprenden unha fuga polos montes da Estrada seguidas polos gardamontes.
 - f. o primeiro astronauta galego.

10. O MISTERIO DE ROCÍO B.

A. Hai uns días Rocío B. foi pasar unha fin de semana nunha casa rural. Escoita a audición e toma notas do que pasou.

B. Agora, en parellas, escribide o que ocorreu aquel día. Pero coidado: no relato tedes que usar polo menos 10 destas palabras. Se o necesitades, podedes escoitar de novo a audición.

11. MOMENTOS

A. Pensa se viviches momentos como os seguintes. Escoille un e tenta recordar as circunstancias e o que pasou. Tamén podes inventar unha historia.

Onde estabas? Con quen? Cando foi?
Que estabas facendo? Que tempo facía?

Un momento no que pasaches moita vergoña

Un momento no que riches moito

Un momento no que te emocionaches moito

Un momento no que pasaches moito medo

Un momento no que quedaches sen palabras

B. Agora contállelo aos teus compañeiros. Quen ten a anécdota máis interesante ou máis abraiante? Podedes gravar as vosas intervencións para avaliar despois a vosa produción oral.

- Eu unha vez pasei moito medo nun avión. o Cando?
- Pois hai seis anos ou así. Volví de México e...

12. DEPORTISTAS DE ELITE

A. Aquí tes un artigo sobre o deporte galego. Coñeces os deportistas dos que fala? Sabes algo sobre algún deles? Coméntao cos teus compañeiros.

A finais dos anos 80 e a principios dos 90 do século pasado xurdiu en Galicia unha nova xeración de deportistas que conseguiron éxitos nunca vistos ata entón no deporte galego. Ciclistas como Álvaro Pino, futbolistas como Fran ou xogadores de baloncesto como Fernando Romay marcaron fitos na elite dos seus respectivos deportes. Lonxe quedaban os éxitos individuais e illados dos Amancio ou Luís Suárez.

Pero o cambio máis grande e significativo chegou nos primeiros anos deste século, nos que varios deportistas, aínda mozos, lograron chegar ao máis alto. Os Xogos Olímpicos, por exemplo, consagraron o éxito do deporte galego: o piragüista David Cal -o galego máis laureado nos Xogos- acadou melladas de ouro e prata en Atenas e dúas pratas en Pequín. Do mesmo xeito, logaron o ouro en Pequín o tamén piragüista Carlos Pérez Rial, *Perucho*, e Antón Paz, na modalidade de vela. Noutros campionatos, Iván Raña e Gómez Noya dominaron os mundiais de triatlón, Michel Salgado logrou a

Champions League de fútbol, Borja Oubiña xogou na prestixiosa Premier League inglesa, Óscar Pereiro gañou un Tour de Francia e Estefanía Hernández foi a campioa de Europa de taekwondo.

Os sociólogos e psicólogos deportivos teñen varias explicacións para este feito. Unha delas é que, dende a chegada da democracia, os concellos crearon novas e modernas instalacións deportivas. Outra explicación é que o nivel de adestradores, técnicos e persoal médico mellorou de forma moi notable a partir dos anos 80. Pero existe unha terceira e importante razón: a integración masiva das mulleres no mundo do deporte, o que multiplicou o número de persoas que se animaban a practicalo.

Grazas a estes cambios, empezáronse a coñecer e practicar actividades como o piragüismo, a natación ou o tenis, que ata entón eran minoritarios en Galicia. De calquera xeito, o deporte rei, o que segue a levantar paixóns e move a millóns de persoas, é hoxe, como hai 70 anos, o fútbol.

B. Agora le estas curiosidades sobre tres deportistas galegos. Coñeces datos como estes referidos a outros deportistas? Ou a deportistas do teu país? Explicállelo aos teus compañeiros.

David Cal: Foi o abandeirado da delegación española nos Xogos Olímpicos de Pequín.

Óscar Pereiro: Aínda que é ciclista, é un gran seguidor do Celta. Ata chegou a participar nun adestramento do primeiro equipo.

Michel Salgado: A súa fichaxe millonaria polo Real Madrid supuxo un récord nos traspasos do fútbol galego.